

Matlaj L. S. Его Величество Король Испании Хуан Карлос I: уникальность возобновления европейской монархии в XX столетии

Статья посвящена тридцатилетию пребывания во власти в Испании Короля Хуана Карлоса I. Рассмотрено роль личности монарха, который сумел стать арбитром и совестью нации.

Ключевые слова: Король Хуан Карлос I, Испания, демократия, политические партии, внутренняя и внешняя политика, личность.

Matlaj L. S. His Majesty Juan Carlos I: the uniqueness of renewal of a monarchy in XX century

The article is devoted to the thirtieth anniversary of stay at power in Spain of the King Juan Carlos I. The role of the person of the monarch is considered which has managed to become of arbitrator and conscience of the nation.

Key words: the King of Spain Juan Carlos I, Spain, democracy, political parties, internal and external policy, person.

УДК: 94(430.1)“197/198”

К. О. Доценко

ЕВОЛЮЦІЯ ФРАНКО-ЗАХІДНОНІМЕЦЬКИХ ВІДНОСИН ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 70-Х – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ 80-Х РР. ХХ СТ.: ПРОВІДНІ ВЕКТОРИ

У даній статті автор робить спробу дослідити еволюцію зовнішньополітичних відносин Франції та Федеративної Республіки Німеччини у другій половині 70-х – першій половині 80-х років ХХ століття в контексті європейської інтеграції.

Ключові слова: міжнародні відносини, зовнішньополітичні пріоритети, співпраця, інтеграція, Елісейський договір, Париж-Бон, французька дипломатія, рівноправне партнерство, Об'єднана Європа, «локомотив Європи».

На рубежі 70–80-х років ХХ століття в результаті курсу гонки озброєння, взятого США та їх союзниками по НАТО, становище в світі загострилося. Наростання міжнародної напруги викликало серйозне занепокоєння керівників Франції та Федеративної Республіки Німеччини. Сторони прийшли до єдиного висновку відносно пріоритетів зацікавленості Західної Європи в умовах кризових ситуацій. Звідси виникла потреба у координації політики з актуальних та найбільш критичних проблем, у збільшення ролі двох країн та Західної Європи в цілому.

Проблемі, висвітленій у статті, велику увагу приділяли французькі дослідники ХХ століття. Питання забезпечення безпеки Європи, зокрема Франції, досліджували такі науковці, як А. Гроссер [1], П. Канья, Г. Долі, П. Фонтен [2]. Радянські та російські історики переймалися дослідженням проблеми співробітництва Франції та ФРН та вплив на європейську інтеграцію зміни керівництва держав. Радянський історик В.Г. Барановський [3] прийшов до висновку, що при президенті Франції В.Ж. д'Естене зовнішньополітичні пріоритети країни були направлені на зміцнення відносин між ФРН та Францією. А російські історики Ю.А. Борко [4], О.В. Сергієва [5] продовжували досліджувати еволюцію франко-німецьких відносин у 70-80-х роках ХХ ст. В українській історіографії, на жаль, не було зроблено жодної спроби проаналізувати та узагальнити зовнішньополітичні пріоритети батьків-засновників Європейського Союзу – Франції та ФРН. Тому мета даної статі дослідити еволюцію франко-західнонімецьких відносин в контексті європейської інтеграції.

На початку 80-х років ХХ ст. у франко-західнонімецьких відносинах простежується нова тенденція. Головним пунктом усіх останніх зустрічах на вищому рівні були міжнародні проблеми та становище справ на європейському континенті. Причини такої уваги Франції та Німеччини до цих питань, як бачимо, в загальному загостренні міжнародних відносин, неспинному зростанні військових затрат провідних країн світу.

Франції належить в світі особливе місце. Це ядерна держава, високо розвинута індустріальна країна.

Ш. де Голль поставив перед французької дипломатією наступні основні завдання:

- досягнути забезпечення національної безпеки,
- максимально використати «Загальний ринок» в інтересах країни,
- повернути самостійність національній обороні,
- прагнув «реабілітувати» роль держави в світі.

Розглядаючи зовнішню політику де Голля в історичні ретроспективі, французькі дослідники виокремлюють деякі особливості зовнішньої політики П'ятої республіки, закладені її першим президентом: «Власна ядерна стратегія, незалежність по відношенню до блоків, неучасть в інтегрованій військовій організації НАТО, союз з ФРН, особливі відносини з третім світом тощо» [6, с.9]. Не дивлячись на те, що наступники де Голля на посту президента представляли різні політичні сили в країні, зовнішньополітичний курс перших трьох президентів П'ятої республіки характеризувався наступництвом.

«... Генерал де Голль вважав внутрішню політику засобом, інструментом політики зовнішньої, – відмічає французький дослідник Альфред Гроссер, – яка в свою чергу, була інструментом вищого пріоритету – величності нації» [1, с.9]. «Де Голль виробив концепцію миру, – підкреслює А. Гроссер, серцем якої були

вищі інтереси нації» [1, с.155]. Ця концепція являла собою рушійну силу французької зовнішньої політики до початку 80-х років ХХ ст.

Головною метою для французької дипломатії було будівництво так званої «Європи держав», тобто автономної групи західноєвропейських країн, при цьому розумілось, що керівну роль буде грати Франція. Ці плани не можливо було реалізувати без участі ФРН – самої сильної в економічному відношенні країни Західної Європи. Французьке керівництво говорило про рівноправне партнерство і в той же час не тільки прагнуло використати економічний та фінансовий потенціал ФРН для втілення своїх цілей, але й хотіло поставити динамічного західнонімецького партнера під свій контроль, для того, щоб завадити ФРН використати свій економічний потенціал та стати першою державою також й політичному плані. Визнаючи цей факт, прем'єр-міністр Франції М. Дебре підкреслював, що прагнення Франції контролювати зовнішню, військову та економічну діяльність ФРН було викликано невпевненістю Франції в своєму зарейнському сусіді, який протягом останнього століття тричі нападав на неї [7, с.106].

У цих умовах в січні 1963 р. між Францією та ФРН, пов'язаними «узами» атлантичного та західноєвропейським пактом, був підписаний «Договір про співробітництво», який ввійшов в історію під назвою Елісейський. Договір побудував безприкладний в практиці двосторонніх відносин міждержавний консультативний механізм, діючий на різних рівнях, включаючи високий, чітко визначив сфери співробітництва сторін: зовнішня політика, оборона, просвіта та молодь.

Економічне перевершення ФРН над свої європейським партнером, а також різниця між економічною міццю та політичним статусом визначає всю зовнішню політику Західної Німеччини.

Основні напрями зовнішньої політики ФРН залишились незмінними з часів Конрада Аденауера:

- будівництво єдиної Німеччини (в кордонах 1973 р.) під егідою ФРН;
- зростання політичної ваги Західної Німеччини в Європі й усьому світі;
- отримання в тій чи іншій формі доступу до ядерної зброї.

Періоди зближення Франції та ФРН незмінно чергувались з періодами загострення існуючих між ними протиріч. Це пояснювалось не тільки природнім суперництвом, але й різницею у підході двох країн до таких питань, як ставлення до НАТО, західноєвропейської інтеграції, допуск ФРН до ядерної зброї.

У 70-х роках ХХ ст. у Франції та у ФРН все частіше пропонується утворити самостійну систему західноєвропейської оборони. У Франції й у ФРН існували два підходи до проблеми «солідарності Заходу». Прибічники так званого «незалежного» курсу виступають за створення відносно самостійної системи західноєвропейської оборони, яка поєднувалась б з вірністю НАТО. Такого курсу притримуються автори праці «Єврошима» організації оборони Європи» [2, с.4].

«Будівництво єдиної Європи, – пишуть П. Канья, Г. Долі й П. Фонтен, – ось самий ефективний варіант, який може забезпечити безпеку Європи, в тому числі Франції» [2, с.6]. Створення незалежного європейського блоку, який буде зважати специфіку інтересів країн-учасниць, дозволило б, за думкою авторів, «глибше інтегруватись у сім'ю західноєвропейських націй ФРН, даючи їм. більшу свободу маневру, а Франції в той же час дати можливість збільшувати свій престиж. Стати «локомотивом Європи» з незалежною обороною» [2, с.170-171].

У другій половині 70-х років зросла їх взаємна зацікавленість у двосторонньому співробітництві. Наступ період, який французький президент Валері Жискар д'Естен визначив як «еру спільності долі» двох країн. Один з факторів, який викликав активізацію відносин між Парижем та Боном – зростання взаємозалежності ядерної Франції, яка володіє рядом політичних переваг та міццю в економічному й військовому плані ФРН. Як влучно висловила англійська «Таймс», «відносини між Францією та ФРН – це шлюб за розрахунком» [8].

Відомо, що позиції двох країн по ряду питань істотно різнилися. Серйозні розбіжності по питанням європейського будівництва, тобто економічного та політичного об'єднання Західної Європи на базі Європейського економічного співтовариства. Думки розійшлися, вчасності в питання про вибір шляхів та форм розвитку політичної інтеграції країн ЄЕС, а також в області атлантичної політики.

Активність французької дипломатії в Західній Європі стрімко зросла з вибранням президентом В. Жискар д'Естена. Однією з головних цілей зовнішньої політиці стало форсування темпів західноєвропейського інтеграційного процесу, питання інтеграції стали займати одно з провідних місць в системі зовнішньополітичних пріоритетів французького керівництва. «Франція, блокувавши при де Голлі будь-які кроки в бік посилення над національності в ЄЕС, при Жискар д'Естені демонструвала більш лояльне відношення до такої перспективи», – відмічає радянський історик В.Г. Барановський [3, с.38].

«Мої попередники були дуже стримані й нерішучі у відношенні можливостей політичної ролі Європейського співтовариства, – говорив Жискар д'Естен, – ... Якщо до кінця свого мандату я констатую, що не зумів рішучим чином сприяти політичному союзу Європи, я буду вважати, що не виконав одну з самих головних місій, які мені були довірені» [9, с.28].

У 70–80-ті роки ХХ ст. дві тенденції інтеграції – «атлантизм» та «європеїзм» стають взаємозалежними й взаємовпливаючими, вони все частіше представляють собою «два боки однієї медалі». Західноєвропейський та трансатлантичний напрями стають однаково важливими у зовнішньополітичному курсі ФРН й Франції. Ще у 1976 році міністр іноземних справ ФРН Г.-Д. Геншер заявив: «Європейська єдність й Атлантичний союз – не антагоністи, вони взаємно доповнюють один одного; ми не можемо відмовитись ні від того, ні від іншого» [6, с.507].

На рубежі 70–80-х років ХХ ст. в окремих колах деяких країн Західної Європи, особливо у Франції й ФРН, оживають плани військово-політичної інтеграції західноєвропейських держав. Франції та ФРН завжди були найбільш активними прибічниками ідеї «Об'єднання Європи», через яку вони прагнули реалізувати свої плани на керівну роль у західноєвропейському регіоні.

Досвід європейського інтеграційного розвитку дозволив, з визначенням Ю.А. Борко, «утворювати та перевіряти на практиці деякі механізми співробітництва, які приносили хоча б частковий успіх, а також навчив вмінню знаходити компроміси між «національними егоїзмами» [4, с.10]. Еволюція франко-німецьких відносин у 70-80-ті роки ХХ століття являє собою приклад такого компромісу. В 80-ті роки ХХ ст. взаємозалежність двох тенденцій посилюється. Навіть серед прибічників атлантизму все частіше говориться думка о необхідності такої «реформи» НАТО, яка дозволила б здійснити свого роду «європеїзацію» цього блоку, посилила б в ньому роль західноєвропейських учасників. Тісним сплетінням двох тенденцій характеризується зовнішньополітичний курс французького й західнонімецького керівництва [5, с.38].

Дійсно, розвиток інтеграційного процесу в Західній Європі створив умови для тісного політичного й економічного співробітництва двох країн, яке в свою чергу, стало стрижнем цього процесу та важливим стимулом його подальшого розвитку. З планами західноєвропейського будівництва правлячі кола двох країн пов'язували вирішення життєвоважливих національних політичних й економічних проблем.

Активно розвиваються двосторонні зв'язки та контакти між Францією та ФРН на всіх рівнях. У Франції й ФРН більше поріднених міст й ширший культурний обмін. Число партнерських зв'язків між містами Франції й ФРН досягло на початку 1983 року 1300. Велике значення для розвитку двосторонніх відносин мають спільні зовнішньополітичні акції Парижа й Бона: заяви, зустрічі у верхах, тощо. Спільність поглядів сторін на актуальні питання світової політики дала привід печаті писати про утворення «франко-західнонімецької Антанти» [5, с.5]. Цікавим було те, що проблеми двосторонніх відносин розглядались переважно в західноєвропейському контексті. В цілому спостерігається тенденція до погодження й зближення позицій двох країн, формуванню й проведенню спільної зовнішньоекономічної політики. Ця тенденція впливає з об'єктивного характеру процесу європейської інтеграції.

Таким чином, економічні відносини Франції й ФРН в цей період характеризувались елементами партнерства й суперництва й в значній мірі впливали на формування спільної економічної стратегії західноєвропейських країн. Економічні проблеми в рамках ЄЕС все тісніше сплітаються з політичними й військовими. Взаємозв'язок між політикою й економікою стає дедалі тіснішим й в рамках Європейської спільноти, та в області двосторонніх відносин. При цьому, вироблення спільної політики заснована на тісній координації з економічними інтересами обох сторін. Так, як Україна взяла курс на тісний контакт з європейською спільнотою з подальшими планами на вступ до Європейського союзу, тому зараз перед українськими дослідниками постає питання вивчення підвалин виникнення та історії становлення Європейського Союзу. Не розкрита ще тема співпраці держав в будіванні ЄС, принципи діяльності європейської спільноти тощо.

Джерела та література

1. Grosser A. Affaires exterieures. La politique de la France 1944-1984 / A. Grosser. – Paris: Flammarion, 1984. – 352 p.
2. Cagnat P., Doly G., Fontaine P. Euroschima: construire l'Europe de la defense / P. Cagnat, G. Doly, P. Fontaine. – P.: Media, 1979. – 176 p.
3. Барановський В.Г. Європейське співтовариство в системі міжнародних відносин / В.Г. Барановський. – М.: Наука, 1986. – 320 с.
4. Европейское экономическое сообщество в конце 70-х гг.: Реф. Сб. ИНИОН. – М., 1992. – 270 с.
5. Сергиева О.В. Эволюция франко-западногерманских отношений и политические аспекты проблем европейской безопасности (1975-1985). Дис. канд. истор. наук / О.В. Сергиева. – М., 1987. – 210 с.
6. La Politique étrangère du général de Gaulle. – P., 1985. – 207 p.
7. Debre M. Français, choisissons l'espoir / M. Debre. – P., 1979. – 280 p.
8. Le Monde. – 1979, 22 mai.
9. Fourniere X. de la. Giscard d'Estaing et nous / Fourniere X. de la. – P.: Plon, 1976. – 279 p.
10. Bulletin. – 1976, 13 mai.
11. The Daily Telegraph. – 1980, July 8.

Доценко К. О. Эволюция франко-западнонемецких отношений второй половины 70-х – первой половины 80-х гг. ХХ в.: основные векторы

В данной статье автор делает попытку исследовать эволюцию внешнеполитических отношений Франции и Федеративной Республики Германии во второй половине 70-х – первой половине 80-х гг. ХХ века в контексте европейской интеграции.

Ключевые слова: международные отношения, внешнеполитические приоритеты, сотрудничество, интеграция, Елисейский договор, Париж-Бонн, французская дипломатия, равноправное партнерство, Объединенная Европа, «локомотив Европы».

Dotsenko K.O. Evolution of relationships of France and Western Germany in the second half of 70-ies till the first half of 80-ies of the 20th century: main vectors

In this article the author attempts to explore the evolution of the foreign relations of France and the Federal Republic of Germany in the second half of the 70's – early 80 th century in the context of European integration.

Key words: international relations, foreign policy priorities, cooperation, integration, Eliseyskyu agreement, Paris-Beaune, French diplomacy, an equal partnership, United Europe, "the locomotive of Europe."